

Jutarnji list

Jevgenij Paščenko

'Otkrio sam zaboravljena groblja tisuća Hrvata iz jedne od najvećih klaonica u povijesti. A mnogi moji hrvatski studenti niti ne znaju gdje je to...'

AUTOR: [Vlado Vurušić](#)

OBJAVLJENO: 09.10.2017. u 18:54

Legendarna uboga i rastrzana ukrajinska pokrajina Galicija, jedna od najvećih klaonica Prvoga svjetskog rata, mjesto je posljednjeg počinka tisuća odvedenih hrvatskih muža koji su položili život daleko od svoga doma, “prolivši tako svoju kraljevsku ugarsku domobranksu krv u slavu hiljadugodišnjeg kraljevstva Sent Ištvana”, kako je pisao sudionik tih mračnih bitaka, veliki hrvatski pisac **Miroslav Krleža**.

U zabitom naherenom ukrajinskom selu Glibivka, u zaboravljenim udolinama Galicije, poznati ukrajinski kroatist i hrvatski ukrajinist **Jevgenij Paščenko**, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, nošen znanstvenim potragama i znatiželjom pronašao je groblje hrvatskih K. und K. domobrana koji su prije točno 100 godina, 1916., položili svoje živote u velikoj bitki s Rusima. Bila je to bitka zapisana u povijesti pod nazivom “Brusilovljev prodor”, prema zapovjedniku jugoistočnog bojišta, ruskom carskom generalu **Alekseju Brusilovu** koji je u galicijsko-bukovinskoj ofenzivi nanio teške gubitke austrougarskoj vojsci.

Kamena ploča

U tim surovim borbama, koje su trajale od početka lipnja do kraja kolovoza 1916., ukupno je život položilo 1,5 milijuna vojnika i časnika, a više od 650 tisuća poginulih bilo je na strani austrougarske vojske. Tako ta izmučena Galicija krije još mnogo nepoznatih i zaboravljenih grobišta koja su sada, 100 godina poslije, istraživanjima Jevgenija Paščenka istrgnuta iz paučine zaborava.

Uz malu grkokatoličku crkvu postavljeno je raspelo i postament na kojem je uklesan u kamenu ploču natpis u počast poginulim pripadnicima hrvatskih pukovnija u toj velikoj bitki Velikog rata: “Slava junacima 25. zagrebačke i 26. karlovačke dom. pješ. pukovnije. Bog i Hrvati za kralja i domovinu 1916. - 1917.”.

- Cijeli život bavim se hrvatsko-ukrajinskim vezama, a kako sam uvijek bio zavidljiv Krležinim doživljajima ratnog meteža u Galiciji, želio sam otkriti i istražiti tu Krležinu Galiciju. Tragajući za tim, pronašao sam groblje

hrvatskih vojnika poginulih u tim teškim borbama s Rusima - kaže Paščenko koji je o svojim saznanjima napisao knjigu “Hrvatski grobovi 1914. - 1918. - Karpati, Galicija, Bukovina” u izdanju Hrvatskog državnog arhiva, koja će se ovih dana naći u prodaji. Dodaje kako je aktivirao svoj interes sada kad obilježavamo 100. godišnjicu Prvoga svjetskog rata, a pogotovo ga je potakla činjenica da mnogi hrvatski studenti, s kojima je razgovarao, nisu znali locirati Galiciju, područje koje je, ističe, Krleža tako snažno utisnuo u književnost i trebalo bi stoga biti poznato i blisko Hrvatima.

- Bila je to moja moralna obveza da kao hrvatski ukrajinist i ukrajinski kroatist približim i podijelim s ovdašnjom i tamošnjom javnosti svoja saznanja o sudbini hrvatskih domobrana koji već 100 godina leže u ukrajinskoj zemlji, na korak od zaborava - kaže Paščenko i napominje da mu je u potrazi pomogao i nekadašnji saborski zastupnik Ivica Pančić.

- U Galiciji, Bukovini, Volinju te na obroncima Karpata poginulo je nekoliko tisuća Hrvata ili, bolje reći, vojnika iz hrvatskih pukovnija u kojima su, koliko sam saznao, bili i pripadnici drugih ovdašnjih naroda, između ostalog i Srbi.

Glibivka je grkokatoličko selo nedaleko od grada Ivano-Frankivska (u vrijeme Prvoga svjetskog rata bio je u sastavu Austro-Ugarske i zvao se Stanislavov, odnosno Stanislau, na njemačkom) blizu mjestašca Bogorodčani. Tamo je Jevgenij Paščenko ispod neobilježenih, ali vidljivih zaraslih humaka s nakrivljenim i trulim drvenim križevima pronašao vječno počivalište domobrana iz 25. zagrebačke i 26. karlovačke pješačke pukovnije, koji su ondje ostavili svoje kosti u slavu, propale, Habsburške Monarhije. U pitoreskoj Glibivki nalazio im se stožer. Hrvatske su pukovnije, zbog iskazane hrabrosti u borbama s Rusima, prozване “Vražja divizija”, “što se malo kosi s Krležinim impresijama o zagorskim mužima u vihoru Prvoga svjetskog rata”, smije se Paščenko. Kako kaže Paščenko navodeći riječi zapovjednika postrojbe, pukovnika **Stjepana Delića**, na južnom krilu fronte stajala je naša Vražja domobranska divizija i Karlovačka pukovnja koje su “bile u borbama oko glavnih žarišta bitke”.

Ideološki sukobi

- Pravo je čudo kako se groblje u Glibivki uspjelo sačuvati od nemara, ignorancije i zaborava jer su u ovih 100 godina mnoga bila prekopana i uništena - kaže Paščenko. Naime, i Galicija je tegobno područje koje je "šetalo" iz države u državu, iz režima u režim kao da je na kotačima. Austro-Ugarska je vladala tim područjem od 1804. godine, Poljske ga je uzela kad se ponovno uspostavila nakon razaranja Prvog svjetskog rata, da bi 1939., poslije Pakta Ribbentrop-Molotov, ušlo u sastav sovjetske Ukrajine, odnosno SSSR-a, a danas je najzapadniji dio neovisne Ukrajine. Groblje je preživjelo, kakav apsurdni oksimoron, sve te države, imperije, represivna uređenja, ideološke sukobe, pa i strahote Drugoga svjetskog rata kada je Galicija ušla u zlokobne anale zbog pokolja tamošnjih Židova.

- Groblje se sačuvalo, srećom, ako mogu upotrebiti riječ kad su grobovi u pitanju, jer se nalazilo u zabačenom selu u kotlini, daleko od glavnih, bolje reći bilo kakvih prometnica, pa se ni velike političke promjene na tom području nisu uplitale u zadnje počivalište hrvatskih vojnika, kao na nekim drugim mjestima - kaže Paščenko. Tako ni zanemarivanje međuratne Poljske, ni potpuna ignorancija sovjetskih vlasti nisu satrli zadnje počivalište hrvatskih domobrana. Druga stvar, napominje Paščenko, jest to što su križevi u Glibivki napravljeni od hrasta pa su uspjeli odoljeti svim vremenskim i povijesnim nedaćama i mijenama, za razliku od nekih drugih nestalih groblja za koja znamo samo po rijetkim fotografijama ili izbljedjelim svjedočanstvima jer su se križevi radili od breza (pogotovo u Bukovini), koje nisu tako otporne poput galicijskog hrasta, kaže Paščenko.

Galicijska sela

U ovih 100 godina otkad su hrvatski vojnici našli mir u ukrajinskoj zemlji, istrunula su ili nestala i njihova imena. Problem je, napominje Paščenko, što se ne znaju imena vojnika pokopanih u ostalim brojnim galicijskim selima. Naime, u Glibivki su na križevima bila označena imena, ali su s vremenom pločice s imenima otpale, a u Bečkom vojnom arhivu postoje popisi poginulih i pokopanih u Galiciji na osnovi kojih bi se moglo

rekonstruirati groblje u Glibivki te nekim drugim mjestima, poput onih u selima Bukovine - Dobrinivci i Zvačanju, nedaleko od grada Černovci. Vojno groblje u tom gradu je uništeno, ali je Paščenko uspio pronaći pojedinačni nadgrobni spomenik izvjesnom Slavku Postružniku. Tamo je, nastavlja Paščenko, dio hrvatskih vojnika ponovno pokopan, u vrijeme rumunjske vladavine, u masovne zajedničke grobnice gdje su označeni samo poginuli njemački i austrijski vojnici. U selu Dobrinivci postoji spomenik s natpisom "Bog i Hrvati" za poginule iz zagrebačke 25. pukovnije, sa šahovnicom u podnožju te klonulim lavom na vrhu, ali se vjerojatno radilo o obilježju podignutom nakon rata, vjerojatno 20-ih godina 20. stoljeća. Spomenik poginulim austrougarskim vojnicima u zakarpatskom gradu Užgorodu, gdje su pokopani i mnogi Hrvati, tijekom sovjetske vladavine je pretvoren u spomenik **Karlu Marxu**.

Miroslav Krleža je ratovao na ovom području Galicije.

- Zna se da je bio u mjestu Nadvirne, a je li ga ikad put nanio u Glibivku, ne znam. Nemamo nikakvih zapisa. Ali, stotinjak kilometara dalje, u Bukovini, 1915. je ratovao **Josip Broz Tito**, tada odlikovan za hrabrost. On je bio ranjen te kasnije zarobljen pa nije sudjelovao u toj epskoj bitki protiv vojske generala **Brusilova**.

Paščenko kaže kako je očito da se na tom području oko Glibivke odigrala i znamenita krležijanska bitka kod Bistrice Lesne gdje su svoje živote položili ubogi zagorski **kmeti Matija Križ, Mato Pesek, Vid Trdak, Štef Loborec**, a carski i kraljevski časnik Miroslav Krleža proklinjao svoju zlu ratnu sudbinu. Lokaliteta s tim imenom u Galiciji nema. Doduše, tamo se nalaze toponimi Bistrica, ali "Lesna" nema nigdje, no Hrvatima to valjda zvuči primamljivo ukrajinski. Nedaleko od Glibivke je seoce Bistrica, kao i dvije rječice, Bistrica Slotvinska i Bistrica Nadvornjanska, pritoci rijeke Dnjestar koja se ulijeva u Crno more.

Seljani iz Glibivke su sačuvali i groblje i sjećanje na Hrvate kroz sve prokletstvo promjena, a postala je tradicija da se na grobove, pa i u ona smrtonosna vremena nacističke okupacije i olovna vremena boljševizma, stavi pokoji cvijet ili zapali svijeća na Uskrs, na humke našim jadnicima koji

su zauvijek ostali pod galicijskim blatom. U selu se, kaže Paščenko, do danas održala hrvatska ratna uzrečica “Bez ruma nema šturma”, koju su koristili hrvatski vojnici prije borbe. U selu su, priča Paščenko, potihom kazali da među mnogim seljanima, pa i u susjednoj Sadžavi (gdje je također bilo groblje, ali je devastirano i srušeno), ima puno “Hrvatića”. Naime, kaže legenda, da su u godinu i pol boravka u ukrajinskim rovovima hrvatski vojnici ostavili štošta - osim popravljene ceste, obnovljene crkve i par iskopanih bunara, gdje i danas Glibivčani vode stoku na pojilo, u mnogim stanovnicima tog dijela Galicije i Bukovine kola hrvatska krv.

Galicijske postelje

- Vojska je bila u selu dugo, a tamo žudnja i puno žena, pa i udovica. Selo bez svojih muških. Hrvate su dotjerali u galicijsku pustoš, a Ukrajinke smjestili na talijansku frontu - priča Paščenko. Ratni dani su dugi, a noći još teže, ženska ćud vražja, kao i vojnička nostalgija. Stoga su usamljene i širokogrudne Galičanke, u svojoj nesreći, prigrlile hrvatske vojnike koje je pritiskala čežnja za domom i svojim ženama i curama. Tople galicijske postelje spominje i Krleža.

Galicijska se nalazi na zapadu Ukrajine između Lavova i Ivano-Frankivska do karpatskoga gorja, a tamo je, kaže legenda, bila pradomovina Bijelih Hrvata. Sada tu hrvatsku tradiciju mitskih vremena čuvaju poginuli vojnici zagrebačke i karlovačke pukovnije.

Paščenko napominje kako bi volio da mu se jave rođaci hrvatskih vojnika koji su poginuli u Galiciji kako bi završio svoj složeni ukrajinsko-hrvatski mozaik, ali i te nesretne vojnike istrkao zaboravu.